

Murat Özyaşar (Turecko)

Prozaik, rodák z kurdské metropole Diyarbakıru. Narodil se roku 1979, vystudoval turecký jazyk a literaturu na pedagogické fakultě Tigridské univerzity a deset let působil jako učitel na diyarbakırských předměstích. Se studenty vydával časopis *Hışt Hışt*. Po neúspěšném pokusu o vojenský převrat v roce 2016 byl v rámci následných rozsáhlých čistek zbaven učitelského místa a vězněn. Své povídky publikuje v předních tureckých literárních časopisech *Varlık* (Přítomnost) či *Kitap-lık* (Knih-ovna). Jeho knižní debut, *Ayna Çarpması* (*Otřes zrcadla*), mu vynesl obě nejprestižnější turecké literární ceny: Cenu Yunuse Nadiho a Cenu Halduna Tanera. Jeho druhá kniha se jmenuje *Sarı Kahkaha* (*Žlutý smích*).

ukázky ze sbírky povídek *Žlutý smích* přeložila Marina Mutlová

Rolety

Ta věc, kterou nazýváš lidskost, je hora s hlavou v oblacích.

Už jsme tam byli zase, na naší takzvané Povinné ulici, jediné ulici v tomto městě, kam se vyplatí chodit, na jediném místě, kde se dá najít všechno, co člověk hledá. Poté, co jsme ji prošli asi desetkrát nebo dvacetkrát sem a tam, už jsme se totálně nudili. Jako všichni znudění lidi jsme nechtěli nikam jít, nikam se vrátit a nechtěli jsme nikde zůstat. Kâmilova pusa už se zase dávala do pohybu. Přesně věděl, kolikrát jsme ulici prošli, počítal to. Někdy dokonce počítá i naše kroky. Někdy říká třicet tři a de vět set dvacet, někdy třicet dva a devět set dva. Obvykle to však je třicet šest a devět set dvacet jedna. Jeho rty šeptají – je lepší ho nevyrušovat, nebo se splete. To se pak naštve. „Skvělý,“ řekne, „začneme znova, musím počítat znova od začátku.“ Je lepší ho nechat samotného, ať mu rty jen hrají. Já jsem zatím rozjímal: „Dobrá, takže jsme tady na tomto světě, ale kdo nebo co nás může přesvědčit, že jsme také na živu?“ – Kâmil samozřejmě přestal s po čítáním. Jeho suché a znavené rty se vzrušily kvůli docela jiné známce života: „Pojď, ağbi, pojďme něco dělat,“ naléhal.

„Jistě Kâmile, pojďme. Ale co?“

Jako všichni znudění lidi jsme si začali vyprávět vtipy. Nebo jsme si spíš připomínali vtipy, které už jsme si dávno očíslovali. Já jsem například řekl sedm a Kâmil okamžitě věděl, že je to vtip o ležících partyzánech, čekajících na vojáky. Pak on řekl osmnáct a já jsem vyprskl smíchy, protože to byl vtip o starém muži obviněném z napomáhání a podněcování. Poté jsme tomu nechali volný průběh. Pak po smíchu přišlo ticho a neustálé vnitřní brebentění, které znovu a znovu oživovalo plamen neklidu.

Šli jsme na konec a zpátky. Bez cílně jsme popocházeli. A zase znova. „Promiň, že tě ruším Kâmile, ale kolikrát už jsme zdravili ty stejné chlápky?“ „Mockrát,“ řekl. „Teď už je ignoruju.“ Sníh, ten starý ďábel, neustával. Přistával na nás, páčil a my se rozpouštěli. Ještě jednou tam a zpátky. Ještě jednou.

Mohli bychom po ulici jít se zavřenýma očima, Kâmile, a pokud by chyběl jen jedinej kamínek, všimli bychom si toho. Tohle je cesta, po který máme předurčený jít. Nenech se zlákat

vzdálenýma zeměma, Kâmile, nemysli si, že tam jsou všichni šťastní. Nemysli si, že jsou tam všichni spokojení a kopou se do zadku, Kâmile. A to, co se nazývá spokojenost, je jenom hromada sraček. Navíc vzdálenost nemá nic společného s tím, jak daleko nějaká věc je. Podívej, co je napsaný vzadu na tom kamionu, Kâmile: Ona je taky nešťastná! Jasná povzbudivá věta vytvořená ohněm pomsty, zve život na svět, věta pro celé lidstvo: Ona je taky nešťastná! Neobtěuj se pro ty vzdálený země jako všichni ostatní, Kâmile. Jenom bys trpěl, víš, a byl bych z toho smutný. Dívej se, jaro proběhlo v odpírání, léto přineslo zkázu, podzim výbuch. Protože ještě nejsme mrtví, zůstaňme tady, zůstaňme v tomto světě. Jak krásně jsou hodiny, dny, roky a svět vyšity, steh za stehem. Tyto moje ruce, tak dlouho mi byly břemenem. Ale jak přijde zima, člověk má tolik kapes, tolik míst, kde se na ruce dá zapomenout. To je potěšující, že, Kâmile? Hotovo nebo máme pokračovat? Máme pokračovat věčně, Kâmile, co říkáš? Okno Raziho holičství bylo zamlžené a já jsem měl potřebu na něj napsat svoje slova, písmeno po písmenu. Proč jen lidé píšou na okna, když s jistotou ví, že se jejich slova ztratí? I když s jistotou ví, že se jejich slova ztratí, lidé píšou na okna, jo, jo. Dva muži vycházející z kavárny Kaçakçay spolu zapáleně mluvili. „Chlape, já jsem ty karty zaválel, opravdu jo...“ Ty moje ruce... Manga, avokáda, ananasy zelinářova stánku ozdobené plynovými lampami... Věděl jsem, že v tu chvíli se Kâmil sám sebe ptá: „Proč jsou mandarinky takový nedoceněný ovoce?“ Jedna otázka, dva hlasy. Vyrazil jsem do ulic, abych našel odpověď a jak šel Kâmil vedle mě, vzal jsem ho za ruku.

Jeden by si myslel, že je to rituál v bistru s kebabem – arabeska hraje, zatímco prodavači uklízejí obchod poté, co prodali poslední döner. Tóny písničky se linou do ulice: „Allah zabíjí a bere ze světa, ty jsi mě zabil, ale nechal jsi mě v tomto životě.“ Je tady ta věc nazývaná osud, čas od času na mě uhodí. Uhodil na mě u poslední věty písničky a já jsem se zastavil. Kâmil se zastavil taky. Jako ti dva chlápci, kteří pospíchají po ulici a probírají něco opravdu důležitého, gestikulují, vykřikují a stejně si nerozumí, takže zastavují svoje kroky, jako by snad chůze mohla za to, že si nerozumí, a jako by byli schopní dojít k nějakému rozhodnutí pouze, když zastaví. Taky jsme se náhle zastavili, uprostřed chodníku.

„Tak moc jsem záviděl,“ řekl Kâmil, jako by čekal na tento moment. „Když jsem poprvé přijel do Istanbulu a viděl jsem ulici İstiklal, řekl jsem svému bratrov: „Tady se něco muselo stát.“ Dělal si kvůli tomu ze mě prdel. Už předtím mi totiž řekl: „Až vyjdeš z letiště, uvidíš davy lidí, jak utíkají doleva a doprava, tak nebuď překvapenej!“

„Co jsi záviděl, Kâmile?“

„Dostanu se k tomu. Jednou jsem šel po ulici İstiklal se svým bratrem a jeho kamarádem. Víš, jak jsou tam miliony lidí a všichni hrozně pospíchají. Je to, jako kdyby měli opravdu něco neodkladného na práci. A všichni ti lidi pospíchají všema směrama, nemůžeš si pomoci než přemýšlet nad tím, kam všichni jdou.“ Neboj se, Kâmile, neboj se kamaráde, nikdo nikam nejde. Všichni se zasekneme na půli cesty.

„Prostě jsme šli po té šílené ulici, já vepředu, můj bratr a jeho kamarád vzadu. V jedné chvíli jsem se otočil a oni se zastavili přímo uprostřed ulice a všichni ti lidé proudili kolem nich. Mluvili spolu a něco si říkali.“

„A?“

„Nevim, trochu jsem jim v té chvíli záviděl. Dokonce jsem přemýšlel, že ti jednoho dne

řeknu, ať se zastavíme uprostřed ulice a něco si řekneme. Tak, jako to udělali oni.“

Jak jsme tam stáli, lidé nás míjeli. Lidé nás míjeli, jak jsme tam stáli. Byli jsme ohromeni všemi těmi světly z obchodů a reflektory, vystrašení z klaksonů, které nebyly určeny nám. A pak najednou s hlukem vyrazily bojové letouny, aby uhasily světlo horského úkrytu, nad hlavou se vznášel hřmot vojenských vrtulníků. Tank plný děr od vymrštěných kamenů se provalil kolem a drtil asfalt. Horký tekutý tér. Lidé se rozprchli, jako když do nich střelí.

„Něco se muselo stát, Kâmile,“ řekl jsem. Kâmil neslyšel, k uším mi doléhaly útržky rozhovorů těch, co mě míjeli: Těžko vysvětlit. Dobře. Ne, takhle ne. Obchodníci vědí, co dělat. Ano, budu dávat pozor. Já, já jsem pohodě...

Slunce při západu sklonilo svou hlavu. Slyšel jsem. Ticho je patrně něco, co lze slyšet. Viděl jsem. Temnota se dá vidět. Zastavili jsme. A když jsme zastavili, svět upadl do ticha, životy nás míjely ze všech stran. Rozuměl jsem tomu, ačkoliv jsem to Kâmilovi pořád nedokázal vysvětlit. Myšlenky se mi vrátily k té písničce, k jejím posledním slovům: „Allah zabíjí a bere ze světa, ty jsi mě zabil, ale nechal jsi mě v tomto životě.“

„Kâmile,“ řekl jsem. „Něco je špatně. Mělo by se tam zpívat nechal jsi mě na světě, ne v tomto životě.“

Podíval se na mě prázdným pohledem. Minul nás chlap od loterie, jako naše poslední šance, kterou jsme prošvihli. Ukázal jsem na výlohu.

„Podívej, Kâmile, podívej,“ pověděl jsem. „Dělají si z nás blázny, kámo. Nesmíme se nechat oblbnout. Obchod s bylinkama, tam můžeme přijít na skutečné problémy našich lidí. Dívej:

Zhubněte sedm kilo za měsíc.

Skoncuje s akné, černými tečkami, za rudnutím a pupínky.

Bylinné řešení proti úbytku vlasů.

Sprej na mužnost.

Žvýkačka podporující chuť k jídlu a na brání váhy.

Udělejte z hemoroidů věc minulosti.“

Ne, nic z toho není Kâmilův problém. Ani to, ani toto, ani tamto... Kâmilova duše je tvořená obavami, ani smrtka by ji nechtěla. V určitém okamžiku se náš Kâmil oženil: Je dobré se obávat, řekl, obavy drží člověka při životě.

„Takže,“ řekl jsem, „jak se ti daří v manželství, Kâmile?“

„Ağbi,“ řekl. „Je to dobré, je to milé. Ale nikdy to nekončí.“ Porozuměl jsem tomu, taky se mu nechce jít domů. Někdy, když už je člověk venku, nemůže se vrátit. Dobře, fajn, ale jak tento večer skončí, Kâmile?

Minuli jsme nějaké dívky, které zezadu vypadaly krásně, ale zepředu už tak moc ne.

„Výborně, Alláhu,“ řekl Kâmil, „opravdu víš, jak oblbnout chlapa!“

„Kâmile, věděls, že Japonci mají pro takový holky speciální jméno? Říkají jim bakkušan,“ řekl jsem.

Pak kolem nás prošly krásné dívky s dlouhými elegantními krky a copy silnými jako moje paže. Stálo za to se za nimi ohlédnout. Kâmile, rupne ti krk! Ale máš pravdu, tyto vypadají krásně i zezadu. Měli bychom jim vymyslet jméno, Kâmile, mohli bychom jim říkat třeba „Dilba“. Od teď kdykoliv řeknu „Dilba“, tak budeš vědět, co myslím.

A přemýšlej o tom, proč jsou mandarinky takové nedocenené ovoce?

A přesto se chodník ozýval pod těžkými kroky. Skupinky se shromažďovaly v postranních uličkách, staré slogany zněly v ústech čerstvě, hymny na jazycích se přeměňovaly na páru ve vzduchu, silné paže byly zaklesnuté do sebe a naložené, nelítostné kameny smíchané se sněhem v zaťatých pěstech. Nemůžeme vykřikovat slogany, Kâmile, a naše jazyky neumí zpívat hymny. Byli bychom v rozpacích, ne věděli bychom, kam schovat naše hlasy, že, Kâmile? Policie stála na každém rohu, zase kontrolovala občanky. Básník Fecri znovu ukazoval zranění, seznam starostí delší než jeho vousy. Pro koho sis nechal narůst ten knír, Kâmile? Kvůli komu, kvůli čemu sis ostříhal vlasy?

Věci zase brzy poleví, spolu se sněhem. Žena drobila na okenní parapet kousky chleba pro ptáky.

Dívali jsme se.

Někteří lidi jsou předurčení k pozorování. Větev stromu poklesla kvůli těžkému sněhu, který tvrdohlavě čekal na dnešek, aby spadnul, i když měl padat celou sezonu. Laskavý muž větví zatřepal, aby ulehčil její zátěži.

Kâmil ještě jednou naléhavě řekl: „Pojď aḡbi, pojďme něco dělat.“

Obavy mají energii, která se postupně kumuluje a pak vybuchne. Možná bychom měli jít do Kaçakçay zahrát si šachy. Ale ne, nepodaří se mi Kâmila přesvědčit. Nemůžeme zabřednout do takového života, ne dnes večer, řekl by, a vlastně jsme se sami stali hrou. Zahleděl jsem se na kouř z polévky dole v uličce. Správně, řekl jsem, dopřeju Kâmilovi pohoštění. Vyšlo to z mé pusy jako závěrečný triumf. Víím, že Kâmil takovou nabídku nemůže odmítnout. Neodolatelné potěšení – dvě sklenice studené vody po kouřící misce čočkové polévky. Dokonce i v těch nejsněhovějších dnech víím, jak se toužebně dívá po oroseném studeném džbán s vodou přímo z lednice. Kâmil si dává polévku jen proto, aby si vychutnal chuť vody. Pak čaj ke každé cigaretě nebo cigaretu ke každému čaji. Do té doby, než Kâmil celou tuhle rutinu nepodělá tím, že si zapálí dřív, než dostaneme další čaj.

Ke stolu vedle nás si sedl dělník s takovým apetytem, že už nikdy nebudu po chybovat o síle hladu a jídla.

Číšníci najednou narychlo posbírali talíře, misky a lžičky. Rychle popřepínali zpravodajské kanály a pak vypnuli televizi, ne dálkovým ovladačem, ale pomocí nadávek. Uhasili kamna a převlékli se do civilu. Kâmilova druhá sklenička zůstala z poloviny nedopitá. Spolu s rozstříkem kolínské vonící po tabáku jsme byli urychleně vyprovozeni ven.

„Výborná polívka, velmi zavazující,“ řekl jsem s uctivým přikývnutím. Vypadali překvapeně.

„Nedělej ze sebe blázna,“ řekl Kâmil.

„Víš, Kâmile, zbožňuju vůni tabáku, alko holu a kolínské na kníru,“ řekl jsem. „Protože ti to připomíná tátu?“

„Tátu, strýčky, každičký večer mého dětství, ztrátu táty... “

„Aḡbi, zapomeň na to... Vařící miska polévky? Hotovo. Sklenička a půl studené vody? Hotovo. Co kdybychom to teď završili cigárkem? Možná bychom taky mohli kopnout pár panáků – čistou rakı nesmíchanou s vodou, co? A pak prsty projedu ve tvých vlasech a ty si můžeš přičichnout k mému kníru. Co říkáš? Jsi pro?“

„Ó ano, Kâmile, jsem určitě pro.“

Chaos venku se uklidnil, všude to zavánělo převrácenými popelnicemi a slzným plynem. Ulice byla prázdná, v baru jen pár drmolících lidí, prošli jsme kolem nich bez pozdravu. Naše obvyklé večerní oblíbené místo – Ben û Sen – zavřelo dříve, stejně jako obchod s lihovinami. Nevšímali jsme si toho, co s tím můžeme dělat?, a pokračovali jsme zase na konec a zpátky. Večer už pomalu končil. Den se měnil v noc. Ještě jednou tam. A zpátky. Ocitli jsme se na začátku ulice. Kâmilovy rty už zase šeptaly.

Chystal jsem se říct: „Kolik to je, Kâmile?“, když se vedle nás objevil malý kluk, který držel krabici se zapalovači.

„Balíček kapesníků, pane?“ řekl. Dívali jsme na něho, zmatení.

„Ale ty neprodáváš kapesníky, prodáváš zapalovače,“ řekl Kâmil.

Zamrkal a zdálo se, že se probral. Zaťatou pěstí pravé ruky si promnul oči. „Promiňte, pane. Jsem trochu mimo, to bylo včera,“ řekl. A pak: „Koupíte si teda zapalovač?“

„Tak jo, dej nám dva,“ řekl jsem. Dal si peníze do kapsy a dýchnul si na ruce. Chtěl jsem se k němu sehnout a nabídnout mu svůj dech, jenže závan alkoholu chyběl. Jak duchem nepřítomně bloumá světem, tato sněhem přikrytá hora s hlavou v oblacích.

„Co prodáváš zítra?“ zeptal jsem se a prohrábnul jsem mu vlasy.

„Zítra? Zítra je stávka a všechny obchody budou zavřené,“ řekl.

„Dobrá tedy, měli bychom jít a taky zavřít obchod,“ řekl Kâmil. „Pojď.“

Jako vzdávající se s rukama vzhůru jsme stáhli rolety a dali si pusy na zámek.

Hořet

Věty nemají žádný význam, význam má věty. A protože neexistuje věta pro každý význam, existují příběhy:

Stát si podmanil město jako ta nejtužší zima, sníh popadal jako stromy, co se svalí a blokují silnice. Padalo nepřetržitě celé dny: olovo a sníh, olovo a sníh.

A jako kdyby všechno, co se stalo, nestačilo, měl jsem také pocit, že tomu všemu musím věřit. Jestli ale v něco věřím, je to místo, které je jinde než tady, kde se svět vesele točí, a to mi připomnělo, že existují domovy, kde člověka vítají s otevřenou náručí. Akorát jsou jinde, někde daleko, proč? Všechno se zdálo jako martyrium, každý byl obětí, ale z jakého záhadného důvodu? Kâmil to onehdy vysvětlil: „Představ si neúspěšnou oběť,“ řekl. To jsem si zapamatoval. Celé město jako by se spojilo v jednom hlasu a odříkávalo stejnou modlitbu do světa, kterému chybí ozubené kolečko, a tak se zadrhne, když se otáčí: „Možná jsme chudí, ale jsme hrdí. Ale jsme chudí.“ Pak zaťali ruce v pěst a jeden hlas se přidával k druhému, aby přísahali na osud, a znovu a znovu opakovali: „Jsme tady, přímo tady.“ V okolních vesnicích kdykoli se v minulosti věci nestaly tak, jak by měly – když například nepršelo včas, nebo když vláda zaútočila bombami a zbraněmi, když řeky získaly barvu krve nebo když byly objeveny kosti, které měly být po staletí ukryty ve studních – vesničané sebrali zbraně a šli do nejvyššího bodu vesnice nebo na nejstrmější svah hory a stříleli kulky k nebi, na Alláha. A teď ty kulky,

které se na obloze nashromáždily, tři dny pršely na město. Padalo olovo a sníh. Co se týče mne, nevěděl jsem komu a čemu věřit. Všechno, na co jsem dokázal myslet, byla neúspěšná oběť.

Po tom všem, co se stalo, trvala stávka obchodníků celé tři dny. Ale dnes, díky bohu, byli lidé zpátky v ulicích. Zavolám Kâmilovi, měli bychom také být v ulicích. Brzy nám zase přistřihnou křídýlka, to je jisté. Některé části tohoto světa byly načrtnuty s takovou lehkostí. Kdo tedy navrhl tohle místo, tak zvrácené a napjaté, kdo? Kdyby byl Kâmil tady, zeptal by se: „Bože, byl jsi opravdu v tak špatné náladě?“

Už jsem dál nemohl čekat.

„No, no, no,“ řekl, když odpovídal do telefonu, ve škádlivé náladě jako obvykle. „Takže tvoje pusa nestávkuje?“

„Ale sklapni,“ řekl jsem. „Chybíš mi. Pojď, půjdeme ven.“

Šel jsem ven.

To, co jsem viděl, byl násilně zabraný uprchlický svět, město, ve kterém byl každému ukraden domov. Ať se sůl vypořádá s navršeným sněhem, ať začnou opravy zničeného prostředí. Ať se hebký sníh postará o díry po kulkách všude ve stěnách. O co víc lze žádat? Procházel jsem kolem: oči čekající na útěchu, tváře zkroucené ze žaludečních křečí, ztuhlé zamčené čelisti, těla s napjatými úsměvy.

Sníh zmizel, slunce vyšlo. Rampouchy visící z okenních parapetů rychle tály, stromy hladově lapaly po slunci. Procházel jsem se kolem: zbraně nyní uvolněných těl zvolna visely, vytržené schody se kymácelly ze strany na stranu a čas od času byly v klidu. Na konci ulice stál vykřikující poblázněný mladík. Břitvou v ruce se řezal na zátylku, chrлил slova jako kulky, kdo ví, od koho je měl:

„Svůj pátý krok jsem si vzal pro svou budoucnost, do prdele se silou, která přišla s šestým!“

„Bereš mi slova z úst,“ řekl jsem.

„To je můj člověk, opravdový klenot!“ přišel se zdvořilou odpovědí.

„A ty jsi královský drahokam,“ řekl jsem přízvukem člověka tmavé pleti, z něhož jsem čerpal sílu.

Když na svém odchodu vystřelil, vykřikl: „Se všema si to rozdám, s tebou i s celou zkurvenou armádou. Smrt? Seru na to, ha ha ha!“

Kývl jsem, eyvallah a zamířil jsem do kavárny Kaçakçay, abych se posadil a počkal na Kâmila. Uvidíme, kdo dneska vyhraje. Pokud je tohle životní zkouška, možná uvidíme, kdo kůži stahuje a kdo je z ní stahován. Nachystal jsem šachovnici, abychom mohli hrát hned, jakmile dorazí. Když jsem rozestavoval figurky, můj pohled se setkal s pohledem jiného muže – blázen, fakír, bláznivý fakír, kdo o tom rozhoduje? Úplně sám, v ruce cigaretové pouzdro až po okraj naplněné tabákem. Celé tři dny! Pokud to člověka zastihne nepřipraveného, to, co ho opravdu dostane, je nedostatek cigaret. A pak konečně přijde ten výdech úlevy. Balil cigarety trpělivě, pozvolna, jako by se mstil, prsty jemně vážil papír a tabák. V uších mi zazněla slova mého dědečka a jeho prsty mě štípaly do ucha: „Po čtyřiceti letech čekání člověk zabil svého nepřítele, jen aby se proklínal, že to udělal tak uspěchaně.“

Na stěně visí cedule, na které je napsáno: NEKOUŘIT POKUTA 72 LIR. Je žlutá s cigaretou. Cigarety se zapalují tak, jako by ten zákaz měly uvrhnout v plameny. Slova na jazyku se ozývají

hlasem vzdoru: „Naserte si! Kdo mě zastaví, ty a čísi armáda? Ha ha ha!“ Pište si! Co by na ceduli mělo ve skutečnosti být, je NEKOUŘIT, POKUTA 72 LIR. Kdyby si člověk zakládal na síle čárky, mohl by to snadno dát k soudu. Počkat! Co sakra dělám, když existují děti, které se vysmívají smrti? Kromě toho, stejně jako vzpoura, i naděje je nakažlivá. Zapálil jsem si, jakmile jsem dostal čaj.

Vždycky se nám tohle místo líbilo: stoly čekající na čtvrtého hráče, příživníci užívající si čaj zdarma, ruce šermující ve vzduchu během vysílání zpráv, čajová konvice na kamnech, pára z konvice... Každý, kdo přijde dovnitř, jde se s rukama za zády postavit zády ke kamnům. Nejdřív si ohřeje prdel, a jakmile se cítí dobře a uvolněně, posune ruce směrem k rozkroku a začne se škrábat, jako by doloval míček na bingo. Pak se vždy ozve ta stejná otázka: „Nějaký čaj?“

Vypadá to, že majitel kavárny má na sobě novou zástěru, má slavnostní náladu a zubí se jako Šklíba, zatímco vyměňuje modré a červené žetony s prodávčem čaje a zdvořile se uklání, když mu servíruje čaj. S každým se loučí s naučenou zdvořilostí: „Jsem rád, že jste přišel!“ nebo „Těšilo mě!“ Můj bože! Na stěně je napsáno motto, které je stále nedotčené i přes svoje stáří: Nezáleží, jestli větev od pustí větru, koneckonců už je stejně zlomená. A hned vedle toho, abychom nezapomněli, visí gobelín Shahmaran: Lidstvo je zrádce.

Muž, jehož pohled jsem před okamžikem zachytil, balil tenké cigarety. Můj zrak spočíval na něm, jeho zrak na šachové partii: na jezdcích připravených k útoku, na vysoké a hrdě stojící věži, na střelci v celé jeho majestátnosti, na pěšcích, kteří v sobě viděli sílu vše svrhnout. Sklonil jsem svůj nevídaný pohled.

Kerim, jeden z důvodů, proč jsme měli toto místo rádi, vstal a šel platit. Povytl si límec a zavrtal se do svého saka. „Jeden čaj, jeden čaj a jeden čaj,“ řekl opatrně a kladl důraz na každé slovo. Jako vždy zaplatil jeden po druhém za každý ze tří čajů, které vypil. Díval jsem se za ním, když odcházel. Když ostatní chodí zaplatit, co vypili, říkají to v součtu: sedm čajů, čtyři turky a tři vídně... Kdy jsme se to takhle naučili? Kdo poprvé vytvořil tuto velkoobchodnickou větu? Kerimova mysl funguje jinak. Stará mysl, která se ještě nezkazila. Je to jako kdyby byl polán z počátku existence světa. Kdo tě zavedl na toto místo, do těchto podivných zběsilých časů, kdo? Samozřejmě řeknou, že jsi blázen. Požádal jsem o sklenici vody. Tak by trápení z příchodu na svět příliš pozdě – z příchodu na svět vůbec – vyklíčilo uvnitř mě. Musel jsem to říct Kâmilovi. No, co se dá dělat, řekli bychom, a litovali bychom spolu budoucí generaci. Právě, když jsem přemýšlel, kde vězí, Kâmil přišel.

Není jako ostatní. Nestoupne si s rukama za zády ke kamnům. Dlouze jsme se objali, až se naše srdce dotkla. Člověk, který umí obejmout, je dobrý člověk. Než dostal čaj, dvakrát si zapálil. Po jeho boku je život dobrý.

„Jak to jde?“ zeptal jsem se.

„No to víš, pořád stejně,“ odpověděl. S pohledem upřeným na figurky na šachovnici řekl: „Kdo prohraje, kupuje polívku.“ Nemusel jsem ani říct platí. Můj tichý souhlas, čaje, které jsme s potěšením usrkávali, pára z našich čajů, kouř z našich cigaret mísící se s párou, náš smích... To všechno mě dlouho přesvědčovalo nejen o tom, že jsme živí, ale že i žijeme. Rozhodl jsem se, že Kâmilovi o Kerimovi neřeknu.

No, dneska zkouší zajímavé tahy! Ale to je v pohodě, soutěžení s ním je také dobré. Život s ním je lepší.

„Jsi na řadě,“ prohlásil.

Táhnul jsem střelcem.

Bláznivý fakír, s jehož pohledem jsem se setkal jen pár chvil předtím, se nenápadně přitočil, seděl vedle nás a jeho paže se téměř dotýkala mé. Nedokázal jsem říci: „Jak jsi se ty ocitl tady?“ Nesledoval nás, ale tahy, které jsme dělali. Kâmil táhnul tak chytře, že jsem byl po stranách zablokovaný. Netušil jsem, co mám dělat. Tentokrát mě opravdu dostal. Můj pohled se opět setkal s tím chlapem vedle mě.

„Jak to, že jsem si toho sakra nevšimnul?“ řekl jsem.

Kamil řekl: „Jsi na řadě,“ a v jeho hlase znělo vítězství. Co bolelo, nebyl ten tah, který udělal, ani tón jeho hlasu, ani to, že mi ublížil, ale skutečnost, že mi chtěl ublížit. Tato životní zkouška byla drsná, bylo to jako zima a stát.

Nemohl jsem si pomoci. Opět jsem svůj zrak stočil vedle sebe. Bylo to volání o pomoc nebo co? Drze se na mě usmál. Namísto pozdravu podal nám oběma podal cigarety, které ubalil. Jako odpověď na pozdrav jsem si jeho cigaretu zapálil svým zapalovačem. Ještě jednou se na mě usměje a zapálím mu ten jeho knír. Poté, co si poprvé potáhl, řekl: „Na zdraví.“ Jeho hlas zněl jako hlas člověka, který ne mluvil s nikým jiným než sám se sebou víc než tisíc let.

„Jsi na řadě,“ řekl Kâmil zase.

Stejně jako každý, kdo je zmatený, jsem měl ruce přitisknuté na čele, prsty ve vlasech, nohama jsem houpal nahoru a dolů. Vykouřil jsem svou cigaretu na tři potahy. Doufal jsem, že si toho nikdo nevšiml. Žebráci nabízející modlitby a otvírající své zkroucené ruce ve třech jazycích, přišli a zase odešli. Děti prodávající žvýkačky, aby se netoulaly po městě, ale přinesly domů peníze, přišly a odešly. A co vlastně znamená ta mapa, která visí na rozpadající se zdi? Piliny rozsypané po podlaze kvůli mokřým botám, zápach přepalovaného oleje z kamen a okno z bláta, kterým bylo vidět sních. Řekni mi, Kâmile, co jsme na tom místě měli rádi?

Kamil netrpělivě řekl: „Hej, dělej.“ Když viděl, že netáhnou, znovu řekl: „No tak, dělej!“ Ale nebylo nic, co bych mohl udělat. Vedle mě pořád ten přidržený úsměv. Proměním ten knír na kouř. Ticho bylo mučivé.

Nakonec to byl Kamil, kdo prolomil to nesnesitelné ticho. Řekl: „Jednoho dne řemeslník poslal svého nového učedníka, aby odnaproti od kováře Mehmeda do nesl žhavé uhlíky.

Učedník samozřejmě hned vyrazil. „Můj pane,“ řekl, „prosím, abys mi dal nějaké uhlíky.“

Kovář se na chlapce podíval a řekl: „Ale synu, jak ti mohu dát žhavé uhlíky, když nemáš nic, v čem bys je nesl. Jdi a dones pánvičku a dám ti uhlíky do ní. Uhlíky by ti spálily ruce, cožpak to nevíš?“

Chlapec odpověděl: „To je v pořádku, dejte mi do ruky popel a položte uhlíky nahoru, tak mě nepopálí.“

Kovář byl ohromený.“

„A proč ses rozhodl říct nám to právě teď?“ zeptal jsem se. V momentě, kdy jsem to vyslovil, jsem si uvědomil, že to bylo proto, aby prodloužil mé trápení. Cítil jsem se poníženo.

„Jsi ohromený jako ten kovář,“ řekl Kâmil nestydatě. „To ty jsi mě tuto hru naučil.“ Byl jsem

napjatý ještě více. Nedokázal jsem říci, že už jsem lehl popelem. Co by záleželo, kdyby člověk opravdu hořel. Báł jsem se podívat na chlapa vedle mě. Věděl jsem, že se uculuje. Zalez zpátky do svého brlohu a vymysli nějaký zázrak, abys tuto porážku mohl proměnit ve výhru. Partyzánská taktika: zásah a běh! Pak měj tu drzost podívat se tomu chlapovi do očí. Zásah a běh!

Naštvaně jsem řekl: „Nebud' tak dětinský.“ Okamžitě jsem se zastyděl za to, co jsem pronesl, za to, že bylo slyšet, co jsem řekl, a za nesmyslnost věty, kterou jsem vyslovil. Bylo to, jako bych se střelil do nohy. Dělej konečně, už běž na to! Připadalo mi, že se na mě dívá celá kavárna, ale já se díval na gobelín Shahmaran. Cigareta mi přišla na pomoc. Jednu jsem podal chlápku vedle mě:

„Chudý, velmi chudý muž a jeho syn spolu hovoří,“ řekl a gestikuloval rukama, aby zdůraznil svá slova.

„Syn se otočí ke svému otci a ptá se: ‚Jak dlouho budeme chudí, otče?‘

Otec odpoví: ‚Čtyřicet dní, synu.‘ A syn říká: ‚A po čtyřiceti dnech budeme bohatí, otče?‘

Otec odvětí: ‚Ne, synu. Zvykneme si na to.‘“

Nebyl jsem schopný říct a proč ses rozhodl nám to říct právě teď. Zvedl jsem obočí, přimhouřil oči, našpulil rty, nebyl jsem schopný slova. A jak jsem nebyl schopný říct ani slovo, tak jsem ani nedokázal táhnout. Každý je zatracený vypravěč. Slova, nevyprávějte mi příběhy, sakra, slova mi uvízla v krku. Pořád se culil, v ruce měl cigaretu, kterou jsem mu podal a čekala na zapálení. Když jsem se natáhl pro zapalovač, vyrval mi ho z ruky. Zapálil si sám. Ani chloupek na jeho kníru nepřišel k úhoně. Co pak osvětlilo celou kavárnu nebyl plamen ze zapalovače, ale dvě slova, která vyšla z jeho úst:

„Táhni jezdcem.“

Moje nohy se třásly čím dál víc, nevěděl jsem, co s rukama, a tak jsem je váhavě natáhl k šachovnici. Byl jsem uchvácený

možností výhry. Šach mat? Ale kdo bude v této partii vítězem? Bude řada na mě, abych vyprávěl příběhy? Šach a mat! Ale budu jim muset povědět příběh poraženého, ne vítěze. Žádný příběh Símurga, ale těch, co se vrátili, těch, co zůstali, co padli únavou. Těch, kteří nikdy nedošli na horu Oaf. Nikdo tomu nebude rozumět lépe než Kâmil, příběhu s neúspěšnou obětí.

V duchu jsem si příběh připravoval, napil jsem se, abych si svlačil hrdlo, a táhl jsem jezdcem na jeho místo.

„Táhni jezdcem.“

Zabralo to. Jen jsme se museli ptát a otázka přišla od nás obou zároveň: „Jak jsi sakra na ten tah přišel?“

Jeho ruka v mé, jako by mi vyprávěl celý příběh v jediné větě, řekl: „Strávil jsem deset let bojem v horách a dvacet bojem ve vězení.“

Kâmil

„Kâmile, ty určitě nemáš moc starostí, co?“

„Proč to říkáš?“

„Včera večer jsem ti volal na mobil.“

„A?“

„Zvedla to tvoje matka a řekla, že už jsi v posteli.“

„No? A co?“

„Kdo si jde lehnout dříve než jeho matka, tak podle mě moc starostí mít nemůže.“